

شورش خلیفه سنت‌گرا بر عقل‌گرایی تمدن اسلامی

۱۳ شهریور ۱۳۹۳ ساعت ۲۰:۳۹

متوکل عباسی دهمین خلیفه عباسی بود که برخلاف گذشتگان خود تحت تاثیر اهل حدیث قرار گرفت و به دشمنی با معتزله و عقل‌گرایی تمدن اسلامی پرداخت.

متوکل عباسی که نام اصلیش جعفر بود، دهمین خلیفه عباسی استدر روزگار وی اوضاع عباسیان با گذشته تفاوت بسیار کرد.

یکی از این تفاوت‌ها نفوذ غلامان ترک در دستگاه خلافت بود که از زمان معتصم آغاز شده بود. غلامان ترک که به صورت اسیر و برده کار خدمتگذاری دربار را انجام می‌دادند، اندک اندک قدرتی یافته و در تصمیمات سیاسی دربار وارد شدند.

می‌توان گفت که آنها به نوعی جای ایرانیانی را که روزگاری در دوران هارون و مأمون کار مشاورت و مصاحبت خلفای عباسی را عهده دار بودند، گرفتند. گرچه ایرانیان بیشتر شخصیت فکری داشتند و ترکان شخصیت نظامی، اما به هر روی نقش مهمی در تحولات جاری این دوره داشتند.

اشناس نام ترک از طرف معتصم حکومت مصر یافت و آن چنان قدرتی داشت که نام وی در کنار نام خلیفه در خطبه نماز جمعه و نیز بر روی سکه‌ها می‌آمد.

شاید دست کم یکی از دلایل نفوذ ترکان در این دوره آن بود که مادر خود معتصم که نامش ماردی بود، در اصل ترکی از اهالی سغد بود.

معتصم که با اعتراض مردم بغداد نسبت به رفتار بد ترکان مواجه بود، شهر سامرا را تأسیس کرد و آن را مرکز خلافت خود قرار داد.

خلفای پس از وی هم تا سال ۲۸۰ هجری در سامرا استقرار داشتند. پس از تأسیس بغداد توسط منصور، این دومین شهری بود که عباسیان در عراق بنا کردند. پیش از آنها، حجاج شهر واسط را تأسیس کرده بود. متوکل از جهت دیگری هم با سه خلیفه پیش

از خود متفاوت و با آنها سخت دشمنی داشت. مأمون، برادرش معتصم و واثق به اندیشه های معتزلی علاقه مند بودند. از میان آنها مأمون کما بیش علائق شیعی هم داشت. اما متوکل تحت تأثیر سنیان افراطی بود و در روزگار وی اهل حدیث که سنیان متعصبی بودند کاملاً بر وی چیره شدند. شاید همین امر سبب شد تا متوکل در سال ۱۳۶ به تخریب مرقد امام حسین ع دست یازد.

رئیس پلیس وی اعلام کرد که پس از سه روز، هر کس را بر سر قبر امام یافتند دستگیر و زندانی خواهند کرد. سپس، آن ناحیه را آب انداخته و کشت کردند. وی آشکارا در مجالس لهو و لعب خود به امام علی ع توهین می کرد. همنشینان متوکل برخی از سنیان ناصبی مانند علی بن جهم، عمر بن فرح و عبد الله بن محمد هاشمی بودند. آنها او را از دوستی با علویان پرهیز داده، علیه آنان تحریک می کردند. یک بار شاعری که اشعاری در مذمت شیعه سروده و حقانیت عباسیان را در برابر علویان در جانشینی پیامبر ص در اشعارش آورده بود، حکم امارت بحرین و یمامه را همراه با هدایای بسیاری دریافت کرد.

وی نسبت به مسأله خلق قرآن که عقیده به آن را مأمون و معتصم الزامی کرده بودند، موضع گیری کرد و جانب علمایی چون احمد بن حنبل را که رئیس طایفه اهل حدیث بود گرفتار گرفت آن که وی به رغم رفتار بد با مردم، علویان و به ویژه دشمنی اش با علی بن ابی طالب ع و تخریب مرقد امام حسین ع، تنها به آن دلیل که از اهل حدیث دفاع کرده، مورد ستایش واقع شده است. وی در مجالس لهو و لعب و شرب مسکرات هم گوی سبقت را از دیگران ربوده بود.

از حوادث مهم دوران متوکل یکی آن طوفان سخت بود که بر بغداد و بصره و کوفه و دیگر شهرهای عراق وزید و کشت و چهارپایان را بسوخت و خواربار از بازارهای بغداد بر افتاد و همه جا قحط آمد و مردم بسیار تلف شد.

و هم بدوران وی رومیان ضعف عباسیان را فرصت شمردند و دست اندازی به قلمروشان را آغاز کردند و شهر دمیاط را بگرفتند و مردم بکشتند و خانه ها بسوختند و کیلیکه را در آسیای صغیر بگرفتند و مردم آنرا شکستی سخت دادند.

متوکل به سال ۲۴۷ هجری به دست شماری از ترکانی که در دربارش بودند به قتل رسید و فرزندش منتصر به جای وی نشست. ترکان که در این زمان بیشترین قدرت را داشتند، با تحریک منتصر عباسی، دو فرزند دیگر متوکل، معتز و مؤید را از ولایت عهدی خلع کردند. این زمان اوج قدرت ترکان در دربار عباسی است. به همین دلیل این دوران از خلافت عباسی را عصر ترکی می نامند.

